

Ἐπιστήμη, Θεολογία, Τεχνολογία καὶ Κοινωνία

Στράτου Θεοδοσίου*

Οἱ σχέσεις μεταξύ Ἐπιστήμης, Τεχνολογίας καὶ Θεολογίας –
Οἱ φόβοι τοῦ ἀνθρώπου

Προκειμένου νὰ καταλάβουμε τίς βαθειές καὶ στενές σχέσεις μεταξύ Ἐπιστήμης, Τεχνολογίας καὶ Θεολογίας θὰ πρέπει νὰ κατανοήσουμε τίς βασικὲς ἀνθρώπινες ἀνάγκες οἱ ὁποῖες ὀδηγοῦν στὴ δημιουργία ἑνὸς πολιτισμοῦ καὶ –προεκτείνοντας– μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας.

Ἡ ἀνάπτυξη ἑνὸς πολιτισμικοῦ ρεύματος ἐκφράζει κυρίως τὴν ἐκάστοτε προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ξεπεράσει καὶ νὰ ἐλέγξει τριῶν εἰδῶν φόβους του, οἱ ὁποῖοι βρίσκονται σὲ ἄμεση σχέση καὶ συνάρτηση μὲ τριῶν εἰδῶν πραγματικὰ γεγονότα:

Ἄς πρῶτος φόβος εἶναι ὁ φόβος τῆς φυσικῆς ἀνθρώπινης ἐπιβίωσης. Ὁ φόβος αὐτὸς περιλαμβάνει στὸν σκληρό του πυρῆνα πολλοὺς ἐπιμέρους φόβους ὅπως τὴν ἀβεβαιότητα ἐξεύρεσης πόρων βιολογικῆς ἐπιβίωσης καὶ τὸν φόβο ἄσκησης βίας ἀπὸ τὸν δυνατώτερο. Ἡ προσπάθεια ὑπέρβασης τῶν φόβων ἐπιβίωσης ἀνάγκασε τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐφεύρει τὴν ἔννοια τῆς «ὀργανωμένης κοινωνικῆς ζωῆς» καὶ σὲ προέκταση τὴν ἔννοια τῆς «Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας». Ἡ Κοινωνικὴ Φιλοσοφία μὲ τὴ σειρά της γέννησε τὰ «Κοινωνικὰ Συστήματα», ἀπὸ τὰ ὁποῖα προῆλθαν τὰ «Πολιτικὰ Συστήματα».

Ἐνας δεύτερος ἀνθρώπινος φόβος εἶναι ὁ φόβος τῆς βίαιης δράσης τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ κατακλυσμοί, οἱ σεισμοί, οἱ βροντὲς καὶ οἱ ἀστραπές, τὸ μυστήριο τοῦ ἑναστρου οὐρανοῦ, ἡ αἰφνίδια μεταβολὴ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν δημιουργοῦν στὸν ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο ἕναν ἐσωτερικὸ φόβο, τόσο στὸ ἐπίπεδο τῆς φυσικῆς

* Ὁ Στράτος Θεοδοσίου εἶναι Ἀστροφυσικός, Μέλος τοῦ Σώματος Ὁμοτίμων Καθηγητῶν τοῦ Ε.Κ.Π.Α. καὶ Πρόεδρος τῆς Ἑνωσῆς Ἑλλήνων Φυσικῶν.

ἐπιβίωσής του ὅσο καὶ στὸ ἐπίπεδο τοῦ μεταφυσικοῦ καὶ ψυχολογικοῦ δέους. Τὸν φόβο ποὺ τοῦ δημιουργοῦν τὰ βίαια γεγονότα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὁ ἄνθρωπος προσπάθησε νὰ ξεπεράσει μέσω τῆς «γνώσης», τῆς διερεύνησης δηλαδή τῶν αἰτίων ποὺ προκαλοῦσαν ἐκεῖνα τὰ γεγονότα ποὺ τὸν φόβιζαν. Ἡ «γνώση» γέννησε τὴν «Ἐπιστημονικὴ Κοσμοθεωρία», ποὺ μὲ τὴ σειρά της δημιούργησε τὴν «Ἐπιστήμη», ἡ ὁποία σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις μετασχηματίζεται σὲ «Τεχνολογία».

Ὁ μεταφυσικὸς φόβος

Ἐκτὸς τῶν δύο προηγούμενων φόβων, ὁ ἄνθρωπος διακατέχεται ἀπὸ ἓνα τρίτο εἶδος φόβου, τὸν μεταφυσικὸ φόβο· τὸν φόβο δηλαδή ποὺ τοῦ προκαλοῦν κάποια γεγονότα τὰ ὁποῖα ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ πλαίσιο μιᾶς λογικῆς ἐρμηνείας, ἡ ὁποία θὰ εἶχε τὴ βάση της στὴν ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπινων αἰσθήσεων. Ὁ μεταφυσικὸς φόβος δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔντονα καὶ ἀνεξέλεγκτα προσωπικὰ φαινόμενα ἄκρατου δέους, τὰ ὁποῖα κάποιες φορὲς διέλυαν τὶς δομὲς τῶν κοινωνικῶν συστημάτων ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ὀρθολογιστικῆς σκέψης. Ἀπάντηση σὲ αὐτὴν τὴν αἴσθηση τοῦ μεταφυσικοῦ φόβου ἔδωσε ὁ ἄνθρωπος δημιουργώντας τὶς δομὲς τῆς «Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας ἢ Ὁρησκειτικότητας». Ἡ Ἐσωτερικὴ Φιλοσοφία εἶχε ὡς στόχο της νὰ κατασιγάσει τὰ φαινόμενα μεταφυσικοῦ φόβου μὲ προεξάρχοντα τὸν «Φόβο τοῦ Θανάτου».

Ἡ «Ὁρησκειτικότητα» γέννησε μὲ τὴ σειρά της τὴ «Θεολογία», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴ βάση πάνω στὴν ὁποία στηρίχθηκε ἡ δημιουργία τῆς ἔννοιας τῆς «θρησκείας».

Οἱ ἀλληλοεξαρτώμενοι φόβοι

Ὅπως εἶναι φανερό, τὰ τρία εἶδη ἀνθρώπινων φόβων ποὺ ἀναφέραμε ἤδη δὲν εἶναι ἀνεξάρτητα μεταξύ τους ἀλλὰ ἀλληλοεξαρτώμενα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔπρεπε ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς μεθόδου ἢ μιᾶς θεωρίας καταπολέμησης τοῦ ἑνὸς φόβου νὰ μὴν ἔρχεται σὲ ἀντίθεση πρὸς

αντίστοιχες θεωρίες και πρακτικές που θα είχαν ως στόχο τους την ανάιρεση άλλων φόβων του ανθρώπου. Στην αντίθετη περίπτωση, είναι πιθανόν μία θεωρία ή μία πρακτική να κατασιγάξει κάποιο είδος ανθρώπινων φόβων αλλά παράλληλα να καταστρέφει τις δομές προστασίας της ανθρώπινης ψυχής από όρισμένους άλλους.

Με βάση την προσπάθεια κατασίγασης των τριών αυτών επιμέρους ανθρώπινων φόβων, συγκροτείται ένα πολιτισμικό ρεύμα πάνω στην ισόρροπη και αλληλοεξαρτώμενη ανάπτυξη των τριών προηγούμενων πυλώνων.

Μετά από όσα προηγήθηκαν, μπορούμε να διακρίνουμε το είδος της σχέσης και της αλληλοεξάρτησης οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ Θεολογίας και Έπιστήμης στο πλαίσιο ενός πολιτισμικού ρεύματος.

Η Έπιστήμη και η Θεολογία μαζί με το κοινωνικό σύστημα αποτελούν τους πυλώνες ενός αδιαίρετου συνόλου το οποίο ονομάζουμε Πολιτισμό και εκφράζουν κατά κάποιον τρόπο την αδιαίρετη φύση των ανθρώπινων φόβων δια μέσου των αιώνων.

Η προηγούμενη όμως λογική, αυτή της μίας ισόρροπης εξέλιξης ενός πολιτισμικού ρεύματος, δεν είναι αποδεκτή από όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ανθρώπινες διοικητικές δομές κάποιου πολιτισμικού πυλώνα κυριαρχούν επί των διοικητικών δομών των δύο άλλων πυλώνων, δημιουργώντας πολιτισμικά ρεύματα ενός και μοναδικού πυλώνα.

Με τον τρόπο αυτόν δομούνται τα «Θετικιστικά», τα «Θεοκρατικά» και τα «Διοικητικά» πολιτισμικά ρεύματα, αναλόγως εάν επικρατούν οι διοικητικές δομές της «Έπιστημονικής Κοσμοθεωρίας», της «Έσωτερικής Φιλοσοφίας ή της Θρησκευτικότητας» και της «Κοινωνικής Φιλοσοφίας», αντιστοίχως.

Το Θετικιστικό Πολιτισμικό Ρεύμα

Πώς όμως συγκροτείται το Θετικιστικό Πολιτισμικό Ρεύμα; Στο πλαίσιο αυτού του ρεύματος κυριαρχεί ο πυλώνας της Έπιστημονικής Κοσμοθεώρησης και τα παράγωγά της, όπως είναι η Έπιστήμη και η Τεχνολογία.

Ένα τέτοιο πολιτισμικό ρεύμα προσπάθησε να κυριαρχήσει στη Δυτική Ευρώπη μετά από το 1600, κατά την περίοδο των μεγάλων επιστημονικών ανακαλύψεων του 16ου και του 17ου αιώνα, στηριγμένο πάνω στην κλασική φιλοσοφική αντίληψη περί Φύσεως.

Σύμφωνα με αυτήν τη θετικιστική επιστημονική αντίληψη, πραγματικό, άρα και υπάρχον, είναι μόνον ό,τι αντιλαμβάνονται οι ανθρώπινες αισθήσεις και η «κοινή ανθρώπινη λογική». Με βάση αυτήν την αντίληψη το μόνο αντικείμενο επιστημονικής επεξεργασίας ήταν η αίσθητη ύλη. Αποτέλεσμα αυτής της φιλοσοφικής αποδοχής ήταν να θεωρηθεί ως αυτόνοητως λογική ή έννοια των όριων των υλικών αντικειμένων και σε προέκταση ο ανεξάρτητος και έξατομικευμένος χαρακτήρας και η αυτόνομια δράσης των ιδιοτήτων εκάστου αντικειμένου χωριστά.

Βεβαίως από πολύ νωρίς έγινε δυνατός ο έντοπισμός των αλληλεπιδράσεων των κατά τα άλλα έξατομικευμένων αντικειμένων. Όσοσο δέν ήταν δυνατή η κατανόηση της ανάγκης ενοποίησης των έννοιων της ύλης και της ενέργειας, καθώς και η συνειδητοποίηση της ένότητας του συμπαντικού υλικού στο επίπεδο των δομικών ιδιοτήτων και επιδράσεων. Η κλασική αυτή θετικιστική επιστημονική αντίληψη στηρίχθηκε στην αναγόρευση της Εὐκλείδειας Γεωμετρίας και της Νευτώνειας Φυσικής ως κυρίαρχων προτύπων, ενώ σήμερα γνωρίζουμε ότι αυτές στέκονται αδύναμες να εκφράσουν επιστημονικά τη συμπαντική φυσική πραγματικότητα.

Η ύλιστική αυτή αντιμετώπιση της φυσικής πραγματικότητας, προκειμένου να πείσει ότι μπορεί να αντιμετωπίσει και να αντικαταστήσει τις δομές του πυλώνα της Έσωτερικής Φιλοσοφίας, πέρασε στη δημιουργία φιλοσοφικών δογμάτων που ήθελαν τον άνθρωπο ένα απλό φυσικό αντικείμενο, προερχόμενο από τη Νευτώνεια και Εὐκλείδεια ύλη στην οποία και θα αποσυνετίθετο μετά από τον φυσικό του θάνατο.

Μία τέτοια αντίληψη τορπίλισε τις δομές της Θεολογίας, ενώ απέτελεσε το έναυσμα δημιουργίας μιᾶς κοινωνικής συνείδησης ή όποια διετύπωνε την άποψη ότι, αφού δέν υπάρχει τίποτε μετά και πριν από τον φυσικό θάνατο, δέν έχει μεγάλη σημασία να «είμαστε» και εν τέλει δέν χάνουμε και τίποτε εάν εν ζωῆ κάνουμε «τά πάντα» προκειμένου να «έχουμε». Μέσα από ένα πλέγμα τέτοιων αντιλήψεων,

ὁ πυλώνας τῆς ἐπιστημονικῆς κοσμοθεωρίας μέσω τῆς ἐφαρμοσμένης ἐπιστήμης προσπαθεῖ μέχρι καὶ σήμερα νὰ δομήσει ἕνα πολιτισμικὸ ρεῦμα ἐνὸς πυλώνα, δηλαδή ἕνα μονοδιάστατο θετικιστικὸ πολιτισμικὸ ρεῦμα.

Τὰ ἄλλα δύο μονοδιάστατα πολιτισμικὰ ρεύματα

Ἄς δοῦμε τώρα τὴ λογικὴ πάνω στὴν ὁποία ἀναπτύσσονται τὰ ἄλλα δύο μονοδιάστατα πολιτισμικὰ ρεύματα. Τὸ Διοικητικὸ Πολιτισμικὸ Ρεῦμα, τὸ ὁποῖο βιώνουν ἐν μέρει κάποιες κοινωνίες σήμερα, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ πυλώνα τῆς Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας πάνω στοὺς δύο ἄλλους πολιτισμικοὺς πυλώνες. Φιλοσοφία αὐτοῦ τοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος εἶναι ἡ δογματικὴ κατάργηση κάθε ἄλλου ἀνθρώπινου φόβου, ἐκτός τοῦ φόβου τῆς φυσικῆς ἐπιβίωσης, τὸν ὁποῖο ὑποτίθεται ὅτι θεραπεύει ἕνα δίκαιο καὶ ὀρθολογιστικὸ κοινωνικὸ σύστημα.

Ὁ μεταφυσικὸς φόβος καταργεῖται θεμελιακὰ ἐφ’ ὅσον διατυπώνεται τὸ δόγμα ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε πέρα ἀπὸ ὅ,τι ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις μας. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου ὑποτίθεται ὅτι μηδενίζεται, ἐφ’ ὅσον διατυπώνεται ἡ δοξασία ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη γέννηση καὶ φυσικὰ τίποτε μετὰ ἀπὸ τὸν φυσικὸ θάνατο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν γίνεται μία προσπάθεια μηδενισμοῦ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ πυλώνα τῆς Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας, καὶ –ὡς ἐκ τούτου– καὶ τῶν παραγόμενων δομῶν τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Θρησκείας.

Στὸ πολιτισμικὸ αὐτὸ ρεῦμα ἡ ἐπιστημονικὴ κοσμοθεωρία καὶ οἱ παραγόμενες ἀπὸ αὐτὴν Ἐπιστήμη καὶ Τεχνολογία ἀποτελοῦν ἀπλᾶ ὄργανα ἐξυπηρέτησης τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τεχνολογίας δικαιολογεῖται –καὶ κάποιες φορὲς δοξάζεται– μόνον ἐὰν ἐξυπηρετεῖ τὶς παραγωγικὰ καὶ φυσικὰ ἀνάγκες τῆς ἀνθρώπινης ἐπιβίωσης ἢ ἀποδεικνύει τὸ σφαιερὸ τῶν θεολογικῶν μεταφυσικῶν ἀπόψεων.

Τέλος ἄς ἀναφερθοῦμε στὸ τελευταῖο μονοδιάστατο πολιτισμικὸ ρεῦμα, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε Θεοκρατικὸ. Τὸ Θεοκρατικὸ Πολιτισμικὸ Ρεῦμα εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ γιγαντισμοῦ τῶν διοικητικῶν θρησκευ-

τικῶν δομῶν. Στὸ πλαίσιο αὐτοῦ τοῦ ρεύματος ἡ ὑπέρβαση ὄλων τῶν ἀνθρώπινων φόβων ποὺ ἀναφέρθηκαν προηγουμένως τυγχάνει μιᾶς μεταφυσικῆς, θεολογικῆς ἢ θρησκευτικῆς ἀντιμετώπισης καὶ ἐρμηνείας.

Στὴν περίπτωση αὐτὴ τὰ πολιτικὰ συστήματα, καθὼς καὶ ἡ Ἐπιστήμη, ὅπως καὶ ἡ Τεχνολογία, δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἐξελισσονται, παρὰ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι συμφωνοῦν καὶ ἐπικροτοῦν ἄκριτα τὶς φιλοδοξίες γιγαντισμοῦ τῆς διοικητικῆς θρησκευτικῆς δομῆς. Τελικά, στὸ πολιτισμικὸ αὐτὸ ρεῦμα οἱ πυλῶνες τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Κοινωνικῆς Φιλοσοφίας οὐσιαστικά ἔχουν καταργηθεῖ καὶ ἀποτελοῦν ἀπλῶς ὄργανα τῆς Ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας, τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Θρησκείας.

Θεοκρατικοὶ μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι πολιτισμοί: ὁ Βαβυλωνιακός, ὁ Αἰγυπτιακός, ὁ πολιτισμὸς τῶν Μάγια καὶ τόσοι ἄλλοι μικρότεροι ἢ μεγαλύτεροι πολιτισμοί. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ ἱερεῖς ἦσαν συγχρόνως καὶ ἀστρονόμοι, μαθηματικοί, γιατροὶ καὶ μετεωρολόγοι. Τὰ ἱερατεῖα τῶν διαφόρων θεοτήτων ἦταν αὐτὰ τὰ ὁποῖα, ἔμμεσα ἢ ἄμεσα, ὑπεδείκνυαν ἢ ἐπέβαλλαν τὶς πολιτικὲς ἡγεσίες.

Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅμως νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι θεοκρατικὸς ἦταν οὐσιαστικά καὶ ὁ Δυτικὸς Πολιτισμὸς κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Μεσαίωνα, ὅπως καὶ σὲ κάποιες περιόδους ὁ πολιτισμὸς ποὺ ἀναπτύχθηκε στὸ πλαίσιο τῆς λεγόμενης «Βυζαντινῆς-Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς». Ὡς τέτοιου εἴδους πολιτισμικὸ ρεῦμα σήμερα μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ τὸ Ἰσλαμικό.

Τὴ θεοκρατικὴ αὐτὴ πολιτισμικὴ κυριαρχία ἤλθε νὰ ἀνατρέψει ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, ἐνῶ τὴ χαριστικὴ βολὴ ἔδωσε ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἀναγνωρίζοντας «τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι». Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἡ ἐλληνικὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία ἀπετέλεσαν τὸ φιλοσοφικὸ καὶ ἰδεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ διοικητικὲς δομὲς

Ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, ἀσχέτως ἐὰν τὸ Δυτικὸ πολιτισμικὸ ρεῦμα διεκήρυττε ὅτι στηριζόταν στοὺς προηγούμενους ἀνεξάρτητους τρεῖς πυλῶνες, ἡ φιλοδοξία, ὁ δογματισμὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ὠφελιμισμὸς τῶν διοικητικῶν δομῶν καθ' ἑνὸς ἀπὸ αὐτούς, τοὺς

ὁδηγοῦσε πάντοτε στὸ νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τους ἐπὶ τοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος καὶ τὴ μετατροπὴ του σὲ μονοδιάστατο πολιτισμικὸ ρεῦμα ὑπὸ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τους. Εἰδικώτερα, ἡ ἐπιστημονικὴ συγκρότηση τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ, μὲ βάση τὴ Νευτώνεια Φυσικὴ καὶ τὴν Εὐκλείδεια Γεωμετρία, ὁδηγοῦσε σὲ μαρασμὸ καὶ ἀπόρριψη κύρια θεολογικὰ δόγματα καὶ δεδομένα.

Ἀρχικὰ ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτηση ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς ἀόρατου κόσμου ὑπαρκτῶν ὄντοτήτων, τὸν ὁποῖο ὑπερασπίζει ὄχι μόνον ἡ χριστιανικὴ θεολογία, ἀλλὰ καὶ πολλὲς ἄλλες θεολογίες. Ὁ ἄυλος καὶ πνευματικὸς κόσμος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων, τῶν ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, σύμφωνα μὲ τὰ πραγματιστικὰ δεδομένα ἀποτελοῦσε ἓνα μύθευμα. Ἡ μετὰ θάνατον ζωὴ ἀποσποῦσε τὰ εἰρωνικὰ χαμόγελα τῶν πραγματιστῶν ἐπιστημόνων, ἐνῶ ἔστω καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς ὑπαρξὸς μεταφυσικῶν δεδομένων ἐπέσυρε ποινὲς κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Μὲ βάση λοιπὸν τὸν ἐπιστημονικὸ πραγματισμὸ, θεολογικὸ θαῦμα δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ πάντα καθορίζονταν ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τὶς ιδιότητες τῆς ὕλης καὶ τῶν κανόνων ἀλληλεπίδρασης μεταξὺ τῶν διαφορετικῶν καὶ ἀνεξάρτητων ὕλικῶν ἀντικειμένων.

Μετὰ ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, θὰ ἦταν μᾶλλον ἀφελὲς νὰ πιστεῦει κάποιος ὅτι ἦταν δυνατὴ ἡ συνύπαρξὴ καὶ ἀλληλοστήριξη μεταξὺ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Θεολογίας ποὺ ἐξέφραζαν, κατὰ μία ἄποψη, διαμετρικὰ ἀντίθετες ἀπόψεις. Προκειμένου ὅμως νὰ μὴν κοινοποιηθεῖ στὸ εὐρὸ κοινὸ ἡ σύγκρουση καὶ ὁ ἀλληλομηδενισμὸς τῶν δύο αὐτῶν πολιτισμικῶν πυλώνων, ἐφευρέθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς «ἀνεξαρτησίας τῆς γνώσης». Τὸ θεολογικὸ δόγμα ὀνομάστηκε «θεολογικὴ» ἢ «θεόπνευστη» γνώση, ἐνῶ ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση «ἀνθρώπινη». Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ἐκαλεῖτο νὰ ἀσπασθεῖ μία ἀπὸ τὶς δύο ἀντιτιθέμενες γνώσεις, μὲ τὰ ἀντίστοιχα βεβαίως ὠφελήματα ἢ τὶς κοινωνικὲς ποινὲς ποὺ συνεπήγετο μία τέτοια ἐπιλογὴ καὶ ἀποδοχή.

Γενικώτερα ὅμως, στὸ πλαίσιο τοῦ Δυτικοῦ πραγματιστικοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος, ἐπικρατεῖ μία φαινομενικὴ διπλωματικὴ συμφωνία εἰρήνης μεταξὺ τῶν πυλώνων τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, ἀσχέτως ἂν στὸ πλαίσιο τοῦ κοινοῦ τους ἡ μία ἀμφισβητοῦσε καὶ ὑπέσκαπτε τὴν ἄλλη. Ὅπως εἶναι φανερό, μία τέτοια κατάσταση δὲν ἦταν δυνατὸν

νά διατηρηθεῖ ἐπὶ μακρόν. Τὰ φαινόμενα τῶν ρήξεων κοινοποιήθηκαν καὶ ἡ κατάρρευση τῶν πολιτισμικῶν αὐτῶν πυλώνων κατέστη πλέον ἐμφανής. Ἡ κατάρρευση ὅμως τῶν δύο αὐτῶν πολιτισμικῶν πυλώνων ἀποτελεῖ ἓνα βασικὸ στοιχεῖο τῆς παρατηρούμενης κατάρρευσης τοῦ σημερινοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ δομὴ τῶν Δυτικῶν Θεολογιῶν

Ὅπως εἶναι φανερό, οἱ ὑλιστικὲς καὶ μηχανοκρατικὲς καταβολὲς τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἐπηρεάσαν δραματικὰ τόσο τὴ δομὴ τῶν Δυτικῶν Θεολογιῶν ὅσο καὶ τῶν ἀναπτυχθέντων κοινωνικῶν συστημάτων. Οἱ θρησκείες καὶ τὰ δόγματα τὰ ὁποῖα ἀνεπτύχθησαν στὸ πλαίσιο τῶν Δυτικῶν Κοινωνιῶν ἐκκοσμικεύθησαν, προσπαθώντας νὰ ἐναρμονισθοῦν μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα τότε ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα. Ἡ Ἐπιστήμη ἔγινε ὠφελμιστικὴ καὶ κατευθυνόμενη. Γενικότερα εἶναι ἀποδεκτὴ καὶ χρηματοδοτεῖται μόνον ἐὰν ἐξυπηρετεῖ τὸν πόθο τῶν ὀλίγων γιὰ δόξα καὶ πλοῦτο.

Οἱ ρήξεις ὅμως μεταξὺ Θεολογίας καὶ Ἐπιστήμης-Τεχνολογίας ἔγιναν συγχρόνως καὶ τὸ αἶτιο τῆς σύγκρουσης μεταξὺ Θεολογίας καὶ κοινωνικῆς δομῆς, ἐφ' ὅσον ὁ πυλώνας τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας τοῦ πραγματιστικοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος, ἐνθουσιασμένος καὶ ὑποτεταγμένος στὴ δίνη ἀλλὰ καὶ τὰ ὀφέλη τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων, ταχέως προσαρμόσθηκε καὶ εὐθυγραμμίσθηκε μὲ μία μηχανιστικὴ καὶ ὑλιστικὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου καὶ τῆς κοινωνίας.

Σήμερα ὅμως τὸ πολιτισμικὸ σκηρικὸ ἔχει ἀλλάξει. Ὁ ἓνας πυλώνας τοῦ Δυτικοῦ ὑλιστικοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος, αὐτὸς τῆς κλασικῆς ἐπιστήμης, καταρρέει παρασύροντας στὴν κατάρρευσή του καὶ τίς ὅποιες θεολογικὲς ἢ κοινωνικὲς φιλοσοφίες καὶ πρακτικὲς στήριξαν τὴ δομὴ τους ἐπάνω του. Αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη διεπίστωσε ὅτι ἡ Νευτώνεια Φυσικὴ καθὼς καὶ ἡ Εὐκλείδεια Γεωμετρία, πάνω στίς ὁποῖες οἰκοδομήθηκε ἡ Δυτικὴ Ἐπιστήμη, δὲν μποροῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὴ συνολικὴ συμπαντικὴ πραγματικότητα.

Ἦδη ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα, φωτεινὲς ἐπιστημονικὲς προσωπικότητες ὅπως αὐτὲς τοῦ Johann Carl Friedric Gauss (1777-1855), τοῦ Bernhard Riemann (1826-1866) κ.ἄ., σηματοδότησαν τὸν ἐρχομὸ

τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ἐπανάστασης τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ποὺ ἔμελλε νὰ σαρώσει βίαια τὸ σύνολο τῶν μηχανιστικῶν καὶ ὑλοκεντρικῶν ιδεῶν φύσεως καὶ τῆς συγκρότησης τῆς συμπαντικῆς δημιουργίας.

Ἡ Θεωρία τῆς Σχετικότητας, ἡ Κβαντικὴ Φυσικὴ, ἡ Φυσικὴ τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων, ἡ Φυσικὴ τοῦ κενοῦ, οἱ θεωρίες τῶν Χορδῶν καὶ τῶν Ὑπερχορδῶν, τοῦ χάους καὶ τοῦ πληθωρισμοῦ, ἡ σύγχρονη τοπολογία, οἱ μὴ Εὐκλείδειες γεωμετρίες καὶ πολλὲς ἄλλες σύγχρονες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις ἀνέτρεψαν σὰν θύελλα τὸ μέχρι σήμερα συμπαντικὸ κοσμοεἶδωλο.

Τὸ τετραδιάστατο Σύμπαν

Τὸ Σύμπαν μας, ὅπως ἔχει ἤδη ἀποδειχθεῖ, ἔχει τουλάχιστον τέσσερις διαστάσεις, ἐνῶ ἡ Νευτώνεια Φυσικὴ καὶ ἡ Εὐκλείδεια Γεωμετρία στέκουν ἀνῆμπορες νὰ ἐρμηνεύσουν ἓνα πλῆθος κοσμικῶν καὶ συμπαντικῶν φαινομένων ποὺ ἔχουν παρατηρηθεῖ σήμερα. Κάθε μορφή μέσα στὸ Σύμπαν δὲν ἔχει ὅρια ἔκτασης, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἀπλώνεται παντοῦ μέσα στὸν συμπαντικὸ χῶρο καὶ χρόνο. Κενὸ δὲν ὑπάρχει πουθενά. Τὸ κενὸ εἶναι τὸ πιὸ γεμᾶτο πράγμα μέσα στὸ Σύμπαν. Ἀπὸ τὸ αἰσθητὸ τίποτε μπορεῖ νὰ ἐμφανισθοῦν πραγματικὰ σωματίδια ὕλης. Τέλος μέσα στὸ Σύμπαν ὑπάρχουν περιοχὲς ποὺ μπορούμε νὰ διακρίνουμε ταχύτητες πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ αὐτὲς τοῦ φωτός, πλὴν ὅμως τὰ γεγονότα ποὺ ἐξελίσσονται μέσα σὲ αὐτὲς δὲν ὑποπίπτουν σὲ ἀνθρώπινες αἰσθήσεις καὶ μετρήσεις.

Ἔννοιες ὅπως ἐκεῖνες τοῦ «παρόντος», τοῦ «μέλλοντος» καὶ τοῦ «παρελθόντος» δὲν ἔχουν πλέον ἐπιστημονικὸ νόημα. Ὁμοίως δὲν ἔχουν νόημα ἔννοιες ὅπως αὐτὲς τοῦ «ἐδῶ» καὶ τοῦ «ἐκεῖ», τοῦ «ἐπάνω» ἢ τοῦ «κάτω». Στὸ Σύμπαν τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς πραγματικότητας τὸ «ἐδῶ» εἶναι «παντοῦ» καὶ τὸ «τώρα» ταυτίζεται μὲ τὸ «χθές» καὶ τὸ «αὔριο».

Ἡ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ πραγματικότητά ἀποκαλύπτει ὅτι μέσῳ τῶν αἰσθήσεών μας καὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων ποὺ τὶς ἐνισχύουν δὲν ἀντιλαμβανόμαστε τὸν συμπαντικὸ χῶρο ὅπως αὐτὸς εἶναι στὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ ὅπως ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὸν ἀντιληφθεῖ ὁ ἐγκέφαλός μας, μέσῳ τῶν ἀτελέστατων ἀνθρώπινων αἰσθήσεων. Ἡ

πραγματική φύση τοῦ τετραδιάστατου καὶ μὴ Εὐκλείδειου Σύμπαντος εἶναι μὴ αἰσθητὴ καὶ περιγράφεται μόνο μέσω μαθηματικῶν σχέσεων.

Ὅμως ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐπιστημονικὴ ἐπανάσταση βρῆκε ἀνέτοιμες τὶς ἤδη δομημένες διοικητικὲς δομές τῶν δύο ἄλλων πολιτισμικῶν πυλώνων, οἱ ὁποῖες θεώρησαν ἀναίτια ὅτι οἱ νέες ἐπιστημονικὲς ιδέες καὶ ἀνακαλύψεις δυναμίτιζαν τὶς δομές τους καὶ διεκδικοῦσαν περιοχὲς δράσεως, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴν ἄποψή τους ἀποτελοῦσαν παραδοσιακὰ δικά τους πεδία δράσεως.

Τὸ νέο ἐπιστημονικὸ πνεῦμα πρέπει «νὰ πείσει» τὶς διοικητικὲς δομές τῶν δύο ἄλλων πολιτισμικῶν πυλώνων ὅτι δὲν τὶς ὑπονομεύει, οὔτε ὅτι προσπαθεῖ νὰ τὶς ἀντικαταστήσει, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὅτι μπορεῖ νὰ τὶς βοηθήσει, ἂν τὸ θελήσουν, προκειμένου νὰ ἀνακτήσουν τὸ χαμένο τους κῦρος καὶ τὴν ἐπιβεβαιωτικὴ μεταξὺ τους σύνδεση.

Ὁ διάλογος μεταξὺ Θεολογίας, Ἐπιστήμης καὶ Τεχνολογίας

Ἐν κατακλείδι, ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα περνάει μίαν σκληρὴν περίοδο φυσικῆς, ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνασφάλειας, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ γιγάντωση ὅλων τῶν φόβων ποὺ τόσο προσεκτικὰ κρύβουμε ὅλοι μέσα μας καὶ ποὺ ὀρισμένοι πίστευαν ὅτι εἴχαμε ξεπεράσει γιὰ πάντα.

Ἡ Θεολογία, ἡ Ἐπιστήμη-Τεχνολογία καὶ ἡ Κοινωνικὴ δομὴ, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς, ὅλο καὶ λιγώτερο καλύπτουν τοὺς καλπάζοντες ἀνθρώπινους φόβους.

Ἐνας νέος διάλογος μεταξὺ Ἐπιστήμης καὶ Θεολογίας εἶναι ἐπιβεβλημένος ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Ἐπιστήμη καὶ Θεολογία, μέσα ἀπὸ μίαν σκληρὴν ἀλλὰ ἐποικοδομητικὴ αὐτοκριτικὴ ἡ ὁποία θὰ ὀδηγήσει στὴν ἀποκάθαρση τῶν δομῶν καὶ τῶν στόχων τους, πρέπει νὰ συναντηθοῦν ἐκ νέου, ἀναλύοντας καὶ συνθέτοντας τὰ δεδομένα τῆς νέας πολιτισμικῆς πραγματικότητας.

Τὸ νέο πολιτισμικὸ ρεῦμα ὅμως, ποὺ ὅλοι ἔχουμε ἀνάγκη, ἀπαιτεῖ τὴν ἀναμόρφωση τῶν ἀπόψεων τοῦ ἀνθρώπου πάνω σὲ τρία βασικὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Ὅλοι μας θὰ πρέπει νὰ κατανοήσουμε ὅτι:

1. Τὸ νόημα τῆς ζωῆς κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ψυχικῆς σχέσης μας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ὄχι στὸν ἀπομονωτισμὸ τοῦ ἀτομικοῦ ψυχισμοῦ μας.

2. Ἡ βιολογικὴ μας ὕπαρξη ὀλοκληρώνεται μέσα ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ συνύπαρξή μας μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως φυλετικῶν, οικονομικῶν, ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν διαφοροποιήσεών τους. Ἡ συνύπαρξη αὐτὴ ἀπαιτεῖ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς εὐρύτερης αἴσθησης «ἀνοχῆς» στὴν ψυχικὴ καὶ βιολογικὴ ἰδιαιτερότητα τοῦ «πλησίον» μας.

3. Ἡ ἀναγκαιότητα ψυχικῆς σχέσης καὶ βιολογικῆς συνύπαρξης μὲ ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀτόμων πολλαπλῶν ἰδιαιτεροτήτων ἀπαιτεῖ νὰ ἀντικατασταθεῖ ὁ ἀτομικὸς λόγος ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ διάλογο.

Τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς στὸ πλαίσιο τοῦ Νέου Πολιτισμικοῦ Ρεύματος δὲν εἶναι ἡ ἀπλῆ ἐπιβίωση ἀλλὰ ἡ ποιοτικὴ συμβίωση, τὴν ὁποία μόνο μὲ τὴν ἐσωτερικὴ μας ἀναμόρφωση θὰ ἐπιτύχουμε.

Σκοπὸς καὶ στόχος τῆς Ἐπιστήμης

Σκοπὸς καὶ στόχος τῆς Ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς συμπαντικῆς ἀλήθειας καὶ τῆς γνώσεως τῶν φυσικῶν νόμων ποὺ τὴ διέπουν. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ Ἐπιστήμη εἶναι οὐδέτερη καὶ ἀποτελεῖ τὸν κύριο φορέα τῆς ἀνθρώπινης «Πνευματικότητας». Ἡ Πνευματικότητα μὲ τὴ σειρά της καθορίζει ποιές ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες ἀνάγκες εἶναι πραγματικὲς καὶ ποιές εἶναι πλαστές. Ἡ γιγάντωση τῶν πλαστῶν ἀναγκῶν δημιουργεῖ ταυτόχρονα τὴ γιγάντωση τῶν ἀνθρώπινων φόβων ποὺ στεροῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὸ μέγιστο ἀγαθὸ του, τὴν Ἐλευθερίαν. Ἡ οὐδέτερη λοιπὸν ἐπιστημονικὴ γνώση εἶναι ὁ φορέας τῆς πνευματικότητας, ἡ ὁποία, καθορίζοντας τίς πραγματικὲς ἀνθρώπινες ἀνάγκες, ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Τεχνολογία, ἀπὸ τὴ δικὴ της πλευρὰ, ἔχει ὡς στόχο της νὰ μετατρέψει σὲ πρακτικὲς καθημερινὲς ἐφαρμογὲς τμήματα τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης ποὺ πρόκειται νὰ καλύψουν τίς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου προκειμένου νὰ κατασιγάσει τοὺς φόβους του.

Θεωρητικά, τόσο ἡ Τεχνολογία ὅσο καὶ ἡ Ἐπιστήμη εἶναι οὐδέτερες. Στὴν πράξη ὅμως παύουν νὰ εἶναι οὐδέτερες, ὅταν ὑπεισέρχεται

ὁ παράγων ἄνθρωπος, μὲ τις ἀδυναμίες καὶ τις σκοπιμότητες ποὺ συνδέονται μὲ τὴ φύση του.

Ἐπὶ ἄρχει καλὴ ἢ κακὴ Τεχνολογία;

Ἡ ἀπάντηση εἶναι, μετὰ βεβαιότητος, ναί! Θεωροῦμε θετικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν τεχνολογικῶν ἐφαρμογῶν, ὅταν αὐτὰ καλύπτουν τὶς πραγματικὲς ἀνθρώπινες ἀνάγκες ποὺ τὶς ὑποδεικνύει ἡ Πνευματικὴ ἀνάγκη. Σὲ ἀντίθετη περίπτωσι, ὅταν ἡ Τεχνολογία γίνεται τὸ αἷτιο δημιουργίας πλαστῶν ἀναγκῶν μας μὲ στόχο μόνο τὸ κέρδος, τότε κρίνεται ὡς Ἀντιουμανιστικὴ καὶ καταδικάζεται. Ἐπειδὴ ὅμως τόσο ἡ Ἐπιστὴμη ὅσο καὶ ἡ Τεχνολογία εἶναι κύριοι παράγοντες δομῆσεως καὶ λειτουργίας τοῦ καταρρέοντος δυτικῶν πολιτισμοῦ, πρέπει σήμερον νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει δομηθεῖ σωστά. Ἐπομένως ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς «πάσχει» τόσο στὸ πεδίο τῆς Ἐπιστῆμης ὅσο καὶ τῆς Τεχνολογίας.

Μὲ τὴ σειρὰ τῆς Ἐπιστῆμης ἔχει παύσει νὰ παράγει «Πνευματικὴ ἀνάγκη». Χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ πνευματικότητος, ἡ Τεχνολογία τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι φορέας καταστροφῆς καὶ ὄχι συντήρησης ἑνὸς πολιτισμοῦ. Ἄντι νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, παράγει πλασματικὰς, ὀδηγώντας τον σὲ ἕναν κυκεῶνα νέων φόβων ποὺ τελικὰ τοῦ στεροῦν τὸ ὑψιστὸ ἀγαθόν, τὴν Ἐλευθερίαν του! Πάνω σὲ αὐτὸ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀντίστοιχοι κριτικὲς: «Ἡ ἔσχατη ἀνακάλυψις τῆς ἀγγλοσαξονικῆς ἐπιστημολογίας θεωρεῖ ὅτι ἐπιστημονικὸν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναγνωρίζεται ὡς τέτοιο ἀπὸ τὴν πλειοψηφίαν τῶν ἐπιστημόνων. Αὐτὸ σημαίνει πὼς δὲν ὑπάρχει καμμία ἀντικειμενικὴ μέθοδος γιὰ νὰ θεωρήσουμε τὴν ἐπιστὴμην ὡς ἀντικείμενον ἐπιστῆμης καὶ τὸν ἐπιστήμονα ὡς ὑποκείμενον. Ἡ δυσκολία νὰ γνωρίσουμε ἐπιστημονικὰ τὴν ἐπιστὴμην ἐπαυξάνεται ἀπὸ τὸν παράδοξον χαρακτήρα αὐτῆς τῆς γνώσεως. Ἔτσι, ἡ πρωτοφανὴς πρόοδος τῶν γνώσεων συνοδεύεται ἀπὸ μίαν ἀπίστευτην πρόοδον τῆς ἀγνοίας. Ἡ πρόοδος τῶν εὐεργετικῶν ὄψεων τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως συμβαδίζει μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιβλαβῶν καὶ θανατηφόρων χαρακτηριστικῶν τῆς. Ἡ ἀυξημένη πρόοδος τῶν ἐξουσιῶν τῆς ἐπιστῆμης συνοδεύεται μὲ μίαν ἀυξανόμενὴν κοινωνικὴν

ἀδυναμία τῶν ἐπιστημόνων νὰ συμμετάσχουν στὴ διαμόρφωση καὶ τὸν ἔλεγχο αὐτῶν τῶν ἐξουσιῶν. Ἡ ἐξουσία εἶναι κατακερματισμένη στὸ ἐπίπεδο τῆς ἔρευνας, ἀλλὰ λειτουργεῖ συγκεντρωμένη καὶ ἀλληλένδετη μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν οἰκονομία. Ἡ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπιφέρει ὀπισθοδρόμηση καὶ ἐπηρεάζει τὰ κοινωνικὰ καὶ προσωπικὰ προβλήματα. Τελικὰ, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικότερο, ἡ διαδικασία τῆς κατακερματισμένης γνώσης-ἐξουσίας, τείνει νὰ καταλήξει, ἂν δὲν προβληθοῦν ἀντιστάσεις ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἴδιων τῶν ἐπιστημῶν, σὲ ἕναν ὀλοκληρωτικὸ μετασχηματισμὸ τοῦ νοήματος καὶ τῆς λειτουργίας τῆς γνώσης. Ἡ γνώση δὲν δημιουργεῖται πιά γιὰ νὰ τὴ σκεφτοῦμε, νὰ τὴ στοχαστοῦμε, νὰ τὴ συζητήσουμε ὡς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ὥστε νὰ ὀξύνουμε τὴν ὄρασή μας πάνω στὸν κόσμον καὶ νὰ φωτίσουμε τὴ δρᾶση μας μέσα σ' αὐτόν, ἀλλὰ παράγεται γιὰ νὰ ἀποθηκεύεται σὲ τράπεζες δεδομένων καὶ νὰ τὴ χειρίζονται ἀνώνυμες δυνάμεις. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἢ καταγγελία τοῦ πολιτικοῦ ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα γίνεται γιὰ τὸν ἐρευνητὴ τὸ μέσον προκειμένου νὰ ὑπεκφύγει τὴ συνειδητοποίηση τῶν ἀμοιβαίων καὶ σύνθετων ἐπιδράσεων ἀνάμεσα στὴν ἐπιστημονικὴ, τὴν τεχνικὴ, τὴν κοινωνιολογικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ σφαῖρα. Τὸν ἐμποδίζει νὰ συλλάβει τὴν πολυπλοκότητα τῆς σχέσης μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ κοινωνίας καὶ τὸν ὠθεῖ νὰ ἀποφύγει τὸ πρόβλημα τῆς εὐθύνης, ποὺ εἶναι ἐγγενὲς στὴν ἐπιστημονικὴ του ιδιότητα»¹.

Ἡ πολιτιστικὴ κρίση

Προκειμένου λοιπὸν νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ὅροι ἀνάπτυξης ἑνὸς νέου πολιτισμικοῦ ρεύματος, ὅλα τὰ προηγούμενα πρέπει νὰ ἀνατραποῦν ἀμέσως. Κύριος φορέας τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρύτερης συνειδησιακῆς ἀλλαγῆς τῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἐπιστήμονας. Ὁ ἐπιστήμονας, τὴ στιγμὴ τῆς μεγάλης πολιτισμικῆς κρίσης ποὺ διανύουμε, ὅπως καὶ σὲ ἄλλες ἀντίστοιχες περιόδους, πρέπει νὰ τολμήσει οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελέσει τὸν ἰσχυρὸ βραχίονα ὑπερβάσεως

1. Edgar Morin, στὴν καταληκτικὴ συνεδρίαση τῆς 159ης Ἐτήσιας Συνέλευσης τῆς Ἑλβετικῆς Ἐταιρείας Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τὸ 2001.

της κρίσης, έκφραζόμενος ελεύθερα, άσχέτως του κοινωνικού και επαγγελματικού κόστους.

Έκτος όμως από την άναμόρφωση της έπιστημονικής Ήθικης, βαθειές τομές πρέπει να γίνουν στον ήθικό και συνειδησιακό προσανατολισμό της Τεχνολογίας. Έδω θα πρέπει να διασαφηνισθεί ότι ή έννοια της τεχνικής δέν ταυτίζεται με εκείνη της Τεχνολογίας, άφου ή τελευταία υλοποιεί μία τεχνική μέσα από μία έγκατάσταση ή μία μηχανή. Έτσι άποτελεί έναν θεσμό που περιλαμβάνει τις μηχανές και τις κοινωνικές σχέσεις παραγωγής που συνεπάγεται ή χρήση τους. Η Τεχνολογία ένσαρκώνει τη σχέση ανάμεσα στις κοινωνικές δομές και την τεχνική. Αυτό όμως που δέν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας είναι ή κατάχρηση των τεχνολογικών συστημάτων, τα όποια μέσω μιας άλογης και άντικοινωνικής προβολής δημιουργούν κοινωνικές σχέσεις άπόλυτης εξάρτησης.

Η ραγδαίως άναπτυσσόμενη εξάρτηση του άνθρώπου από τα τεχνολογικά προϊόντα θέτει δραματικά ένα ούσιαστικό πρόβλημα έλευθερίας. Η εξάρτηση άποτελεί τη βάση της άυθαιρεσίας και της ύποτέλειας, οί όποίες με τη σειρά τους γεννούν τον άυταρχισμό, τον ολοκληρωτισμό και την άπανθρωπία.

Οί άπόψεις του Μάριου Μπέγγου

Ο καθηγητής της Θεολογικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Άθηνών Μάριος Μπέγγος, στο βιβλίο του *Νεοελληνική φιλοσοφία της θρησκείας, Θεολογία-Τεχνολογία και Ίδεολογία*², άναφέρει τα έξης: «Η Τεχνολογία ύπόσχεται την έλευθερία, αλλά δέν την έγγυάται. Η τεχνική επαγγέλλεται την άπελευθέρωση του άνθρώπου από την άνάγκη, αλλά δέν την εξασφαλίζει. Η τεχνοκρατία μπορεί να επιθυμεί ένα καλύτερο μέλλον για όλους μας, αλλά δέν είναι σε θέση να σιγουρέψει κανέναν μας για μία αίσια έκβαση των έφαρμογών της Έπιστήμης στην καθημερινή μας ζωή. Ύπάρχει κάτι που διαφεύγει των όρίων της τεχνικής. Αυτό είναι ή άνθρώπινη έλευθερία. Αυτή ή έννοια της έλευθερίας όμως δέν

2. *Νεοελληνική Φιλοσοφία της θρησκείας, Θεολογία-Τεχνολογία και Ίδεολογία*, εκδ. Πεδίο, Άθήνα 2018.

ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἀνθρώπινου γενετικοῦ κώδικα ἀλλὰ διδάσκεται καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς Παιδείας μίας κοινωνίας. Μίας Παιδείας, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς καὶ δὲν διασφαλίζεται μέσῳ τῶν καταπιεστικῶν καὶ δογματικῶν δομῶν τῆς κρατικῆς παιδείας, τῶν ἀτάλαντων, οὐσιαστικῶν ἀπαίδευτων καὶ πολλάκις ἀνεκπαιδευτων, πολιτικῶν ἐκπροσώπων τῆς. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν ἐνὸς νέου πολιτισμικοῦ ρεύματος, ποῦ μέλλει νὰ ἀντικαταστήσει τὶς φθαρμένες κοινωνικὲς θεολογικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς δομές, θὰ πρέπει νὰ ἐπαναπροσδιοριστοῦν καὶ νὰ ἐπαναδιατυπωθοῦν οἱ ἔννοιες τοῦ “Ἀνθρώπου”, τοῦ “Πνεύματος” καὶ τῆς “Ἐλευθερίας”».

Ἡ ἔννοια Ἀνθρωπος καὶ τὸ Ὅλον

Ἡ ἔννοια Ἀνθρωπος εἶναι συνώνυμη ἐκείνης τοῦ Ὁλου, οὐσιαστικῶς τῆς ἐνεργητικῆς σχέσης καὶ ἀλληλεπίδρασης ποῦ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μερῶν ποῦ τὸ ἀποτελοῦν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἡ ἔννοια αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὶς ἔννοιες τοῦ προσώπου ἢ τοῦ ἀτόμου, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν τὴ δογματικὴ διαίρεση τοῦ Ὁλου καὶ τὴν ἀποξένωση τῶν ἐπιμέρους συστατικῶν του.

Ἡ ἔννοια Ἀνθρωπος εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη τῶν ἐννοιῶν τῆς κατά-*τμησης* καὶ τῆς ἀπομόνωσης. Ἡ σύγχρονη Φυσικὴ διδάσκει ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀπομονωμένοι. Δὲν τοὺς χωρίζει κενό. Τοὺς συνδέει φῶς, ἀκτινοβολία! Εἶναι πυκνώματα τοῦ ἴδιου ὑλικοῦ καὶ πάντοτε ἐπικοινωνοῦν ἐνεργητικῶς καὶ δυναμικῶς μεταξὺ τους. Ὁ κοινωνικὸς καὶ ψυχολογικὸς ἀπομονωτισμὸς καὶ ὁ ἐγκλωβισμὸς τοῦ Ἀνθρώπου στὸ πλαίσιο τῶν ὄρων *ἄτομο* καὶ *πρόσωπο* εἶναι τὸ προῖόν μιᾶς καταρρέουσας πολιτισμικῆς δομῆς. Ἡ δομὴ αὐτὴ ἀγνοεῖ τὴ σύγχρονη ἐπιστημονικὴ σκέψη καὶ δὲν κατανοεῖ ὅτι ἐὰν νιώθουμε ψυχικὰ μόνι, εἶναι ἐπειδὴ δὲν ἀντιλαμβανόμαστε τὴ συνέχεια τῶν πάντων μέσα στὸ Σύμπαν. Ἐπιπλέον δὲν κατανοοῦμε ὅτι ἡ φύση δὲν μᾶς γέννησε μόνους, ἀλλὰ ὅτι ἐπιλέξαμε τὴν ψευδαίσθηση τῆς μοναξιάς. Ἡ μοναξιά εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν δικῶν μας πράξεων, τῆς δικῆς μας ἀντίληψης, τῆς δικῆς μας ἄγνοιας. Εἶναι ἓνα προσωπικὸ μας πρόβλημα καὶ ὄχι ἓνα πρόβλημα τῆς φύσης. Μία κοινωνία, ἡ ὁποία ἔχει συνειδητοποιήσει τοὺς προηγούμενους φυσικοὺς –καὶ ὄχι κοινωνικοὺς–

κανόνες, αναγνωρίζει ως βασική αξία της την Έλευθερία στο πλαίσιο της ένότητας. Το μέσο κατάκτησης της έλευθερίας το αποτελεί ή πνευματικότητα. Αποτέλεσμα της προηγούμενης διαπίστωσης είναι ότι πρώτη και βασική επιδίωξη του Άνθρώπου πρέπει να είναι ή διασφάλιση και επέκταση της πνευματικότητάς του. Αυτό όμως που θα πρέπει να διευκρινισθεί είναι ότι το πνεῦμα δεν αποτελεί ένα ανεξάρτητο φιλοσοφικό κατηγορημα, αλλά μία άλλη έκφραση της έννοιας της έλευθερίας, ή οποία αναπτύσσεται στο πλαίσιο της κοινωνικής ένότητας. Πνευματικός άνθρωπος είναι ο ελεύθερος και κοινωνικοποιημένος άνθρωπος.

Ο Άνθρωπος στην ιστορική του πορεία αποτελεί τον κύριο φορέα της έννοιας της έλευθερίας μέσω της Πνευματικότητάς του. Ο καθηγητής Μάριος Μπέγζος, στο βιβλίο του *Νεοελληνική φιλοσοφία της θρησκείας, Θεολογία-Τεχνολογία και Ίδεολογία*, το οποίο ήδη αναφέραμε, επισημαίνει επιπλέον ότι: «Πνευματικότητα δεν σημαίνει την έξαυλωση, αλλά την απελευθέρωση. Με το πνεῦμα δεν αρνείσαι την ὕλη ή το σώμα, αλλά αρνείσαι την ανάγκη και τή δουλεία, τή μοίρα και τή νομοτέλεια, τή σκλαβιά και τή ὑποτελεια»³.

Ἡ έννοια της Έλευθερίας

Ἡ οὐσιαστική όμως έννοια της Έλευθερίας δεν πρέπει να συγχέεται με τις έννοιες των διοικητικῶν και νομικῶν ελευθεριῶν μιᾶς κοινωνίας. Οἱ ελευθερίες αὐτὲς ἔχουν ὡς στόχο τους τὴν ὀριοθέτηση τῆς κοινωνικῆς τάξεως και ὄχι τὴν ἐπίτευξη τῆς Πνευματικότητος. Ἔτσι, γιὰ νὰ γίνει ἀποδεκτὸ ἐκ μέρους μιᾶς νέας πολιτισμικῆς συγκρότησης ἓνα διοικητικὸ σύστημα ὀριοθέτησης τῆς ἐλεύθερης προσωπικῆς και κοινωνικῆς ἐκφρασης, πρέπει νὰ μὴν ἀποτελεῖ τροχοπέδη στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης πνευματικότητος και τῆς ἐσωτερικῆς ἀπελευθέρωσης. Βεβαίως εἶναι γεγονός ὅτι, ἀποδεχόμενοι νὰ ζήσουμε ἐντὸς μιᾶς ὁμάδος, ἔχουμε ἀποφασίσει ἤδη ὅτι θὰ δεσμεύουμε ἓνα μέρος τῶν ἐλεύθερων ἀντιδράσεων ἀπὸ κάποιες ἐπιμέρους δευτερεύουσες

3. Βλ. Μάριος Μπέγζος, ὁ.π.

ἐπιλογές ἢ ἐκφράσεις μας. Στὸ πρακτικὸ αὐτὸ ἐπίπεδο, στόχος μιᾶς νέας κοινωνικῆς δομῆς πρέπει νὰ εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς δύναμης αὐτοελέγχου, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διασφαλισθεῖ αὐτομάτως μὲ τὴν ἀπλὴ κατάργηση κάθε ἐξωτερικοῦ ἐλέγχου. Θὰ ἦταν καταστροφικὸ ἐάν, ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν ἐξουσία κάποιου ἄλλου ἀνθρώπου, βρεθοῦμε στὸ ἔλεος τῶν παρορμήσεών μας. Ἔνας ἄνθρωπος, ποὺ ἡ ζωὴ καὶ οἱ πράξεις του ἡγεμονεύονται ἀπὸ αὐτὲς τὶς δυνάμεις, ἔχει ἀπλῶς τὴν ψευδαίσθηση ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, ἐνῶ στὴν οὐσία ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ δυνάμεις ποὺ δὲν ἐλέγχει.

Ἡ ἔννοια τῆς διοικητικῆς καὶ νομικῆς ἐλευθερίας

Τὸ κύριο πρόβλημα κάθε Ἀνθρώπου θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ πῶς θὰ μπορέσει νὰ ἀναβάλει τὴν ἄμεση πραγματοποίηση μιᾶς ἔντονης ἐπιθυμίας, ποὺ ἴσως ὑπερβαίνει τὴν ἐκτίμηση τῶν συνεπειῶν ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν τὴν πραγματοποίησή της, ἕως ὅτου παρεμβληθεῖ ἡ παρατήρηση καὶ ἡ κρίση. Τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἔννοιας τῆς διοικητικῆς καὶ νομικῆς ἐλευθερίας συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἔννοια τῆς πνευματικότητας, ἡ ὁποία ἐκφράζεται ὡς μία ἐσωτερικὴ δύναμη ποὺ μᾶς ὠθεῖ νὰ θέτουμε σκοποὺς καὶ νὰ τοὺς πραγματοποιοῦμε.

Τὸ μεγάλο ὅμως πρόβλημα ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἀπὸ μία νέα οὐμανιστικὴ κοινωνικὴ πρόταση εἶναι ἡ ἀνεργία, ἡ ὁποία θὰ προκύψει ὡς ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἀνεπτυγμένων τεχνικῶν συστημάτων, ποὺ ἀντικαθιστοῦν μὲ τεράστια ταχύτητα τοὺς ἀνθρώπους, σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος. Ἦδη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποαπασχολουμένων ἢ ἀνέργων αὐξάνεται μὲ ραγδαίους ρυθμούς, γεγονὸς ποὺ θὰ ἀποτελέσει μία βραδυφλεγῆ βόμβα στὰ θεμέλια τῆς αὐριανῆς κοινωνίας. Ἡ βόμβα αὐτὴ –ὅταν ἐκραγεῖ– θὰ σηματοδοτήσῃ τὸ τέλος τοῦ βιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Μία νέα οὐμανιστικὴ κοινωνικὴ πρόταση ἀσφαλῶς καὶ θὰ πρέπει νὰ δώσει λύση στὸ ἐκρηκτικὸ αὐτὸ πρόβλημα τῆς τεχνολογικῆς ἀνεργίας τοῦ πληθυσμοῦ, μὲ ἀπλὲς ἀλλὰ συγχρόνως γενναῖες κοινωνικὲς πρωτοβουλίες.

Ύαλη ἐργασία

Ὡς παράδειγμα ἀναφέρουμε τὴν «ἄυλη» ἐργασία, τὴν ἔμμισθη δηλαδή προσφορά ἐργασίας ἀπὸ τὸ σπίτι μέσω δικτύων Η/Υ. Ἡ ἐργασία αὐτή, ἂν καὶ φαινομενικὰ ὅμοια, δὲν ἔχει καμμία σχέση με τὴν οἰκοτεχνία κάποιων ἄλλων ἱστορικῶν χρονικῶν περιόδων. Σύμφωνα με τὸν Ἰταλὸ συγγραφέα, καθηγητὴ καὶ πολιτικὸ ἐπιστήμονα Antonio Negri: «Ἄφ' ἧς στιγμῆς ἡ παραγωγή ὑπηρεσιῶν δὲν καταλήγει σὲ κάποιο ὑλικὸ ἀγαθὸ διαρκείας θὰ πρέπει νὰ ὀρίσουμε ὡς ἄυλη ἐργασία ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν ἐργασία, ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὸ τὸ εἶδος παραγωγῆς. Δηλαδή, τὴν ἐργασία ἡ ὁποία παράγει ἓνα ἄυλο ἀγαθὸ, λόγου χάρη μία ὑπηρεσία, ἓνα πολιτιστικὸ προϊόν, γνώση ἢ ἐπικοινωνία»⁴.

Τελικὰ ὅμως θὰ πρέπει νὰ γίνεи κοινὴ πολιτισμικὴ συνείδηση ὅτι τὰ ὑπερκέρδη, τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουν ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς νέων τεχνολογικῶν συστημάτων, δὲν θὰ πρέπει νὰ συσσωρευθοῦν στοὺς λογαριασμοὺς τῶν ὀλίγων, ἀλλὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸ ἀναγκαῖο οἰκονομικὸ ὑπόβαθρο προκειμένου νὰ μειωθοῦν οἱ ὠρες ἐργασίας τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ νὰ δημιουργηθοῦν νέες θέσεις. Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἡ εἰσαγωγή νέων τεχνολογιῶν μπορεῖ νὰ γίνεи ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς μεγάλης κοινωνικῆς μεταμόρφωσης καὶ ἀναγέννησης τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἐφ' ὅσον ἡ αὔξηση τοῦ ἐλεύθερου χρόνου θὰ στρέψει τὴν κοινωνία, μετὴ βοήθεια βεβαίως καὶ τοῦ κράτους, σὲ πιὸ πνευματικὲς ἐνασχολήσεις. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπομένως ὑπείσχεται τὸ πρόβλημα τῆς συγκρότησης ἑνὸς νέου δυτικοῦ πολιτισμικοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖο θὰ ἐξανθρωπίσει τὴν τεχνολογία, συνδέοντας τὶς παραγωγικὲς διαδικασίες μετὴν ἀνθρώπινη ψυχικὴ καὶ συναισθηματικὴ πραγματικότητα.

Στὸ πλαίσιο λοιπὸν τοῦ Νέου Πολιτισμικοῦ Ρεύματος θὰ πρέπει νὰ ἐπαναπροσδιορισθοῦν καὶ νὰ ἐπαναδιατυπωθοῦν οἱ ἔννοιες τοῦ Ἀνθρώπου, τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ἐλευθερίας. Μέσο κατάκτησης τῆς Ἐλευθερίας ἀποτελεῖ ἡ Πνευματικότητα, ποὺ εἶναι παράγωγο τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ τῆς φιλοσοφίας. Βασικὸς ἀντίπαλος τῆς κατάκτησης τῆς Πνευματικότητας καὶ τελικὰ τῆς Ἐλευθερίας εἶναι ἡ ἔννοια τῆς Πλαστικῆς Ἀνάγκης. Ἔτσι, πρακτικὸς στόχος μιᾶς

4. Βλ. M. Hardt καὶ A. Negri, *Ἡ Αὐτοκρατορία*, ἐκδ. Scripta, Ἀθήνα 2002.

νέας πολιτισμικής δομής πρέπει να είναι ή μετάβαση από τη δουλεία της Πλαστής Ανάγκης στον κόσμο της Πνευματικότητας και της Έλευθερίας. Η Πνευματικότητα και τελικά ή Έλευθερία αποτελούν μία πράξη Άνταρσίας ενάντια στην «ύλική ανθρώπινη φύση» και οδηγούν στη συνειδητότητα ενός νέου πολιτισμικού ρεύματος, του πολιτισμικού ρεύματος του Συμπαντικού Ανθρώπου.

Βιβλιογραφία

- Δανέζης Μ. και Στρ. Θεοδοσίου, *Η επιστήμη του Homo Universalis – Οι επιστημονικές βάσεις του Νέου Δυτικού Πολιτισμού*, έκδ. Δίαυλος, Αθήνα 2012.
Μπέγζος Μ., *Νεοελληνική Φιλοσοφία της θρησκείας, Θεολογία-Τεχνολογία και Ίδεολογία*, έκδ. Πεδίο, Αθήνα 2018.
Hardt και A. Negri, *Η Αυτόκρατορία*, έκδ. Scripta, Αθήνα 2002.

SUMMARY

Science, Theology, Technology and Society

By Stratos Em. Theodosiou,
Professor Emeritus, President of Union of Greek Physicists

One of the most discussed topics of our time is the relationship between Science, Theology and Technology and their effects on the structure of a cultural stream. Of particular interest are the views that link the content of Science, Theology and Technology to human daily life and their relationship to the productive process and unemployment. Of course, a cultural stream is being developed in order to suppress human fears, which refer to their relationships with other people, to the destructive power of nature and to the phenomena of pain and death. The root cause of human "fears" is the concept of need. Man is the subject of need and fear. The development of Science, Theology and Technology plays a key role in overcoming the fears and the needs of a society. Well, are the

concepts of Science, Theology and Technology identical? Of course not. Science generates new knowledge, while Technology transforms parts of that knowledge into technological applications. Technology cannot exist without basic science. Finally, Theology, which is characterized as the science that studies the religious faith and understanding of God's uncreated actions, helps man to the greatest extent to cope with the various difficulties of his life.